

Spiritueel materialisme

Vertaling: Inge Eijkhout

Mandala Magazine vroeg Gehlek Rinpoche een uitleg te geven van het begrip 'spiritueel materialisme', dat meer dan 30 jaar geleden populair gemaakt werd door Chögyam Trungpa¹⁾. Hij antwoordde hierop in het nummer van december 2004/januari 2005 het volgende:

Zoals ik het begrepen heb, doelde Trungpa Rinpoche met het doorsnijden van spiritueel materialisme op het doorsnijden van het ego en de activiteiten van het ego.

In het boeddhisme bekijken we verschijnselen zowel vanuit een grof als een subtiel perspectief. Dat kan ook toegepast worden op spiritueel materialisme. Van de ene kant is er het spirituele materialisme van bijvoorbeeld fundamentalistische groepen die bij het nastreven van hun eigen belangen anderen uitsluiten of hun belangen zelfs ten koste van anderen laten gaan. Van de andere kant is er onze eigen subtiële, verkeerde zienswijze, die onze spirituele vooruitgang in de weg staat. Beide vormen van spiritueel materialisme ontstaan door de invloed van ons ego. De subtiële, maar allesdoordringende invloed van het ego kan zelfs onze goedbedoelde activiteiten veranderen in spiritueel materialisme. Als we dat een halt willen toeroepen, moeten we de verschillende manieren leren kennen waarop we vatbaar zijn voor de invloed van het ego.

Het doel

Allereerst wil ik iets verduidelijken: spiritueel materialisme hangt samen met onze motivatie. Als we een spirituele activiteit ondernemen met een doel dat niet spiritueel is, trappen we in de valkuil die ons ego voor ons gegraven heeft. Daarom moeten we voortdurend onze motivatie controleren, hoewel we daarbij ook niet moeten doorschieten en bij iedere motivatie onze vraagtekens moeten plaatsen. Het is zeker niet zo dat als iets ook maar een klein beetje voordeel voor onszelf heeft, het al verdacht is. Dat zou te ver gaan. We hebben dat voordeel namelijk zelf nodig voor het doel dat we ons gesteld hebben.

Als boeddhisten hebben we namelijk het spirituele doel om verlicht te raken. Als we mahayana-boeddhisten zijn, is ons doel zelfs de totale bevrijding – niet alleen voor onszelf, maar voor alle wezens. Slagen we daar niet in, dan is ons doel onszelf te bevrijden van de pijn en het lijden van samsara. Zijn we ook daar niet toe in staat, dan hebben we als doel in ons volgende leven ons spirituele pad voort te zetten. We doen allemaal ons best om verlichting te bereiken, hetgeen ook zeker tot de mogelijkheden behoort. Natuurlijk staat er in de *Hartsoetra* dat er geen doel en geen verlichting is; dat er geen bereiken is en geen niet-bereiken. Dat is ook absoluut waar. Maar we leven op de grens van het relatieve en het absolute niveau. Gezien vanuit het absolute gezichtspunt is er niets te bereiken wanneer we werkelijk de ware aard van de realiteit zien; de ware leegte.

Deze absolute zienswijze kun je vergelijken met een adelaar die door de lucht vliegt. In de lucht zelf zijn geen markeringen om de afstand van de vlucht te meten. Als we echter

naar de bergen, rivieren en steden beneden kijken, kunnen we de vorderingen van de adelaar daaraan afmeten.

In het spirituele pad is er niet echt iets te meten of als doel te stellen wanneer het gaat om de ware wijsheid van de leegte. Maar terwijl wij verder ploeteren op weg naar de verlichting, is er zeker wel iets te bereiken en te meten. We kunnen zien waar we zijn en waar we op weg naar toe zijn. We kunnen meten hoe ver we op het pad gevorderd zijn, en we kunnen weten wanneer we ons doel bereikt hebben. Bij het beschrijven van de stadia van het spirituele pad hebben de grote spirituele meesters ons zeer duidelijke richtlijnen en markeerpunten gegeven waaraan we onze vorderingen kunnen afmeten. In het boeddhisme worden de vijf paden en tien stadia van het pad²⁾ benoemd. Dat zijn de markeerpunten voor onze vorderingen.

Martelaren

Spiritueel materialisme kan echter de weg naar ons doel blokkeren. Vandaag de dag zien we dat bijvoorbeeld bij zelfmoordmartelaren, die het spirituele materialisme tot in het extreme doorgevoerd hebben. Mensen die op deze manier moorden zijn niet uit op materieel gewin, maar zijn misleid en gebruiken hun spirituele devotie en toewijding op een totaal verkeerde manier, die alleen maar meer pijn en lijden brengt.

Ze geloven ten onrechte dat ze bevrijding zullen bereiken als ze op die manier, zelfs ten koste van het leven van anderen, hun doelen nastreven. Dit zelfde fanatisme hebben we in de loop van de tijd kunnen zien bij individuen en groepen uit alle tradities, waaronder christenen, hindoes, boeddhisten en moslims. Religies zijn er ten dienste van de mensen, om ze dichterbij hun spirituele doel te brengen – wat dat doel ook moge zijn. Wanneer dat doel misbruikt wordt en een groep het geloof en de toewijding van mensen voor zijn eigen gewin inzet, is er sprake van spiritueel materialisme.

Oplichters

De tweede categorie zijn de bedriegers, de spirituele oplichters, die groepen devote mensen misleiden. Wat er in dergelijke situaties gebeurt is dat een charismatische spirituele leider gebruik maakt van het gebrek aan onderscheidende wijsheid bij de volgelingen, en zo in staat is ze te misleiden, aangezien ze ook zichzelf misleiden. Er zijn mensen die deze combinatie van devotie en gebrek aan wijsheid misbruiken voor hun eigen gewin, of dat nu roem, geld of macht is, of welke van de acht wereldse dharma's³⁾ dan ook. Dat is zeker ook een vorm van spiritueel materialisme. Ook zien we hierbij het belang van onderscheidende wijsheid bij hen die het spirituele pad volgen.

Er zijn ook bedriegers die enkel zichzelf een rad voor ogen draaien. Ze blijven zichzelf vertellen dat ze bijzonder zijn, totdat ze het uiteindelijk zelf ook echt gaan geloven. In de jaren zeventig bracht ik een bezoek aan Nepal om Tibetaanse boeken te verzamelen voor de *Library of Congress*⁴⁾. Ik bezocht een boekverkoper die op mij de indruk maakte een doodnormale zakenman te zijn, maar die mij begon te vertellen dat hij de hoogste mahayana-priester in Azië was.

Hij zei dit omdat hij in het bezit was van een brief van de Dertiende Dalai Lama waarin stond dat hij een of andere spirituele leider was. Hij had de brief ingelijst en aan de muur gehangen en liet hem mij zien terwijl hij beweerde de grootste lama van Azië te zijn. Hij

geloofde het zelf werkelijk en had dat al tientallen jaren verkondigd. Hij was een prima boekverkoper maar kon het niet verkroppen dat mensen hem niet zagen als zo'n bijzonder iemand. Een dergelijk bedrog doet eigenlijk niemand kwaad, maar schaadt alleen hemzelf doordat hij vol is van spiritueel materialisme en geen vorderingen meer maakt op het spirituele pad.

Helderzienden

Een andere categorie van spiritueel materialisme vindt men bij helderzienden. Er zijn verschillende soorten helderzienden, afhankelijk van hoe ze hun vermogens verkregen hebben. Het beste zijn de mensen bij wie dit vermogen het resultaat is van hun spirituele ontwikkeling. Die kan ik alleen maar feliciteren.

Er zijn echter ook mensen bij wie hun gave enkel het resultaat van hun karma is. Veel van dit soort mensen gebruiken hun vermogens als broodwinning. Daar is op zich niets mis mee, maar als ze niet inzien dat hun helderziendheid het resultaat is van karma uit het verleden en als ze niet continu positief karma blijven opbouwen, zal het goede karma waaraan ze dit te danken hebben, opgebruikt raken. Dan kunnen ze het helemaal kwijt raken. De beste manier om dit karma weer op te bouwen is hun geestelijke vermogens te gebruiken met de juiste motivatie: om anderen te helpen. Het is niet erg als ze hiervoor misschien wat geld krijgen om van te leven, maar de motivatie moet het ego niet versterken. Wanneer je dergelijke geestelijke vermogens in dienst van je ego stelt, wordt het spiritueel materialisme en doorsnijdt het juist je positieve karma.

Er zijn ook mensen die hun helderziendheid te danken hebben aan een of andere geest. Sommige geesten hebben goede bedoelingen en willen mensen van dienst zijn, en zoeken daarom een medium via wie ze kunnen helpen. Maar dat soort geesten kunnen ook handelen vanuit haat, obsessie of jaloezie. Het is voor de helderzienden belangrijk te begrijpen waar hun gave vandaan komt, zodat ze deze kunnen aanwenden om anderen te helpen.

Er zijn ook mensen die zich met methoden van waarzeggen bezighouden. In Tibet werd dit *mo*⁵⁾ genoemd. Ook hier zijn de geestelijke vermogens afkomstig van verschillende bronnen zoals spirituele ontwikkeling of karma uit het verleden. Net als bij de helderzienden moeten zij zich ervan bewust zijn waar hun vermogens vandaan komen. Wanneer ze goed zijn in het doen van voorspellingen door middel van het gooien van een mo, kunnen ze er anderen echter uitstekend mee van dienst zijn; hoe goed hangt dan af van hun motivatie en hun vaardigheid. Als ze denken zomaar wat dobbelstenen te kunnen gooien en een voorspelling te kunnen doen, heeft niemand er baat bij. Mensen vertrouwen hierop, en daarom is het belangrijk ze niet te misleiden. Anders is er weer sprake van spiritueel materialisme.

Subtieler

De volgende categorie is wat subtieler. Misschien zijn we heel devoot in ons streven op het spirituele pad, maar toch is er een deel van onszelf dat zich tijdens deze activiteiten wil profileren. De reden dat ik mezelf of mijn groep naar voren wil schuiven, is omdat het *'van mij'* is. We zijn misschien niet op zoek naar materieel gewin, maar als we onszelf willen profileren en *'mijn'* en *'ons'* gaan gebruiken, lijkt het misschien wel alsof we

anderen proberen behulpzaam te zijn, maar is het voor onszelf eigenlijk puur spiritueel materialisme.

Een ander probleem waarmee we te maken hebben is onze geobsedeerdheid met het welzijn binnen het huidige leven. Met andere woorden: onze motivatie komt voort uit de acht wereldse dharma's. In de traditie wordt zelfs gezegd dat als we onder invloed hiervan verkeren, we niet eens spirituele beoefenaars zijn. Zoals een van de vroegere Sakya-lama's zei: "Als je geobsedeerd bent door materieel gewin in dit leven, ben je geen dharma-beoefenaar. Als je geobsedeerd bent door de genoegens van samsara, ben je geen zoeker naar bevrijding." Als we zorgvuldig kijken naar onze motivatie en daar de invloed vinden van de acht wereldse dharma's, lopen we het gevaar dat al onze spirituele activiteiten spiritueel materialisme worden.

Ik vind het lastig dit te zeggen, maar het is wel nodig. Want veel van onze dharmavrienden hier in het westen, maar ook die in de Tibetaanse en Chinese wereld, worden in hun leven sterk beïnvloed door de acht wereldse dharma's. Op één of andere manier lijken mensen hier weinig aandacht aan te schenken. Ons spirituele werk wordt bemoeilijkt wanneer we de acht wereldse dharma's proberen te combineren met een motivatie van compassie en liefde. Onze innerlijke strijd gaat voort, en de acht wereldse dharma's lijken het roer over te nemen.

Wanneer we ons realiseren dat dit ons overkomt, moeten de alarmbellen afgaan en moeten we zien dat we te maken hebben met spiritueel materialisme. Als je het wilt doorsnijden, moet je het namelijk wel onder ogen zien. We moeten onszelf vrij zien te maken van deze wereldse dharma's, anders brengen onze inspanningen ons niet dichterbij de verlichting. Gelukkig hebben we het voorbeeld van onze leraren en collega's, die het gelukt is dit te overwinnen. Hun voorbeeld kunnen we volgen.

Ego

Het meest subtiele niveau van spiritueel materialisme heeft te maken met de invloed van het ego zelf. In het Tibetaans noemen we deze ego-activiteit de drie *thong pang kunjors*⁶⁾. De eerste is de angst die je niet vooruit laat komen. De tweede is morele superioriteit – denken dat de offers die jij brengt op je spirituele pad beter zijn dan die van iemand anders. De derde is verkeerde en krachtige twijfel.

Voor mensen die niet geïnteresseerd zijn in spiritualiteit is er geen gevaar van spiritueel materialisme, maar degenen onder ons die vooruit willen komen op het spirituele pad moeten goed nadenken of onze inspanningen werkelijk effectief zijn of dat ze worden geblokkeerd. Als je al je inspanningen verricht onder invloed van het ego, dan zijn ze vervuild. Met het ego bedoel ik dan de combinatie van angst en verwarring die onze activiteiten besmet en de drie *kunjors* doet opkomen. Misschien maken we wel enige vorderingen op het pad, maar zo lang die inspanningen besmet zijn met de invloed van het ego, zullen we niet zo productief zijn als we zouden kunnen zijn.

Wanneer onze geestesstroom aangetast is door het ego, worden zelfs spirituele activiteiten als het doen van neerbuigingen, het maken van omgangen, het reciteren van mantra's en mediteren spiritueel materialisme. Dat is de 'zegen' die we krijgen van het ego. Het is een allesdoordringend deel van ons leven en heeft een allesdoordringende

invloed op onze activiteiten. Dit is het moeilijkste aspect van het doorsnijden van het spiritueel materialisme.

Zuivering en het verzamelen van verdienste zijn nodig om ons zo ver te krijgen dat we onszelf kunnen bevrijden van deze *kunjors*. Maar alleen wijsheid kan ze uiteindelijk voor eens en voor altijd overwinnen. Dan worden we een buitengewoon persoon en betreden we het Pad van Zien²⁾. Wanneer je de ware realiteit begint waar te nemen, ben je vrij van de drie *kunjors* en heb je werkelijk het spiritueel materialisme doorsneden.

Spiritueel materialisme is iets dat we allemaal ervaren, maar het betekent niet dat je een slecht mens bent. We geven er allemaal aan toe vanwege de invloed van het ego. Het lijkt soms misschien dat iedere motivatie verdacht is en iedere inspanning besmet, maar we moeten niet ontmoedigd raken. In plaats daarvan moeten we juist bedenken dat we pas vrij van spiritueel materialisme kunnen zijn wanneer we een bijzonder iemand worden, door de wijsheid te verkrijgen die de drie *kunjors* elimineert. En dat is zeker een bereikbaar doel voor ons.

Voetnoten (toegevoegd door I.E.):

- 1) Het boek *Cutting through spiritual materialism* van Chögyam Trungpa is uitgegeven bij Shambala. De Nederlandse vertaling *Spiritueel materialisme doorsnijden* is uitgegeven bij Servire. Beide boeken zijn nog steeds verkrijgbaar.
- 2) *De vijf paden op weg naar verlichting en boeddhachap* zijn: het Pad van Opbouw (dat men binnengaat wanneer men bodhicitta heeft gerealiseerd); het Pad van Voorbereiden/Toepassen (dat begint bij het verenigen van concentratie en inzicht met non-dualiteit, oftewel de leegte, als object); het Pad van Zien (directe realisatie van de leegte); het Pad van Mediteren (verdieping van het begrip van de leegte), en het Pad van Niet-meer-leren (het eigenlijke bereiken van het boeddhachap). De eerste twee paden zijn die van de bodhisattva, het tweede en derde van de arya-bodhisattvas en op het vijfde pad is de bodhisattva boedha geworden.
De tien stadia of bhumi's zijn de tien stappen die de bodhisattva doorloopt op weg naar de verlichting, beginnend op het Pad van Zien.
- 3) *De acht wereldse dharma's* zijn:
 - gehechtheid aan winst, afkeer van verlies
 - gehechtheid aan roem, afkeer van een slechte reputatie.
 - gehechtheid aan lof, afkeer van kritiek
 - gehechtheid aan plezier, afkeer van lijden(In *Liberation in the palm of your hand* wordt het beschreven als: loss & gain, dishonour & fame, praise & blame, pleasure & pain.)
- 4) De *Library of Congress* in Washington D.C. is een van de grootste bibliotheken ter wereld. Hier worden onder andere alle Amerikaanse boeken bewaard waarvoor copyright wordt verleend.
- 5) 'Mo' is een Tibetaans systeem van waarzeggen door middel van het gooien van dobbelstenen.
- 6) De drie '*thong pang kunjors*' (de 'altijd bindende factoren') zijn de drie soorten verduisteringen die worden opgeheven bij het bereiken van het Pad van Zien:
 - de aangeleerde zienswijze van de vergankelijke aggregaten
 - verkeerde morele zelfdiscipline en beoefeningen als de beste beschouwen
 - verstoringe twijfel.(Met dank aan Hans van den Boogaerd.)